

**PREDMETNA OBRADA STRIPOVA
U HRVATSKIM NARODNIM KNJIŽNICAMA:
PERSPEKTIVA KNJIŽNIČARA¹**

**SUBJECT CATALOGING OF COMIC BOOKS IN CROATIAN
PUBLIC LIBRARIES: THE LIBRARIAN'S PERSPECTIVE**

Josipa Vnuk

Osnovna škola Đure Prejca, Desinić
josipa.vnuk@skole.hr

Drahomira Cupar

Odjel za informacijske znanosti
Sveučilište u Zadru
dcupar@unizd.hr

UDK / UDC: 027.022:[025.4.06:741.5]

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
<https://doi.org/10.30754/vbh.67.3.1207>

Primljeno / Received: 31. 1. 2024.

Prihvaćeno / Accepted: 2. 4. 2024.

Sažetak

Cilj. Cilj rada jest analizirati postojeće prakse predmetne obrade stripa u odabranim hrvatskim narodnim knjižnicama kako bi se utvrdilo postoji li među stručnjacima potreba za sustavnijom predmetnom obradom.

Pristup. U provedbi istraživanja korištena je metoda polustrukturiranog intervjua. Instrument korišten za provođenje istraživanja jest upitnik koji se sastoji od šest pitanja otvorenog tipa pomoću kojih se nastoji dobiti opći uvid u način predmetne obrade stripova u pet odabranih hrvatskih narodnih knjižnica koje imaju velike zbirke stripa.

¹ Rad je nastao na temelju diplomskog rada studentice Josipe Ljubić, pod naslovom Predmetna obrada i sadržajni pristup stripu, i pod mentorskim vodstvom Drahomire Cupar. Rad je obranjen na Sveučilištu u Zadru 2018. godine.

Rezultati. Istraživanje je pokazalo da pri predmetnoj obradi stripova prvenstveno nedostaje usuglašenost struke oko potrebe za opredmećivanjem stripova uopće te se posljedično tome svaka knjižnica odlučuje za primjenu predmetnih pravila koja su važeća u njihovoj knjižničkoj praksi. Također je uočeno da se predmetna obrada stripova ne provodi u svim knjižnicama. To ukazuje na činjenicu da predmetna obrada stripova nije usustavljena na nacionalnoj razini, pa tako ni na lokalnim razinama te je potrebno uložiti dodatne napore u razvoj funkcionalnog okvira pravila za predmetnu obradu stripova u hrvatskim knjižnicama.

Ograničenja. Zbog malog uzorka rezultati se ne mogu generalizirati i stoga je dobivena slika o praksama i problemima predmetne obrade u odabranom broju knjižnica, na temelju čega se zaključuje da bi za temeljit uvid u potrebu za sustavnijom predmetnom obradom trebalo provesti dodatna istraživanja, prije svega korisnika stripova. U ovome radu uzeta je u obzir samo perspektiva predmetnih stručnjaka knjižničara, pa je potrebno sučeliti te spoznaje s korisničkom perspektivom kako bi se dobili obuhvatniji rezultati.

Originalnost/vrijednost. Istraživanja o sadržajnoj obradi knjižnične građe u Hrvatskoj nema mnogo, pritom se misli i na predmetnu obradu i klasifikaciju. Tema predmetne obrade stripova u znanstvenim i stručnim radovima još je rjeđa kako u domaćoj tako i u stranoj literaturi. Rezultati iz ovoga rada mogu poslužiti kao polazište za promišljanje o potrebi usustavljanja predmetne obrade stripa. Dobri primjeri pojedinih knjižnica iz uzorka mogu poslužiti kao temelji za promišljanje obuhvatnog predmetnog sustava za označavanje stripa. Temeljna je vrijednost ovog rada u podizanju svijesti o potrebi unaprjeđenja predmetnog pristupa stripovima u katalozima hrvatskih narodnih knjižnica.

Ključne riječi: označavanje stripa; predmetna analiza; predmetna obrada; predmetne oznake.

Abstract

Aim. The aim of this paper is to analyse existing practices of subject cataloguing of comic books in selected Croatian public libraries in order to determine whether there is a need among professionals for a more systematic approach to subject cataloguing.

Methodology. The research was conducted by using a semi-structured interview method. The instrument used was a questionnaire consisting of six open-ended questions designed to gain a general insight into the subject cataloguing practices of comic books in five selected Croatian public libraries, with large comic books collections.

Findings. The research revealed a lack of consensus among professionals on the necessity of subject cataloguing for comic books, resulting in each library adopting their specific subject cataloguing rules based on their previous practice. Also, subject cataloguing of comic books is not done in all libraries. This indicates that subject cataloguing of comic books is not standardized at the national or local level and that further efforts should be made to develop a functional framework for subject cataloguing of comic books in Croatian libraries.

Research limitations. Due to a very small sample, research results cannot be generalized and they offer only a partial overview of the practices and problems in the selected libraries. To gain a thorough understating of the need for a more systematic subject cataloguing, further research involving comic books readers would be necessary. This paper considers only the perspective of subject cataloguing professionals, which should be compared with user perspective to obtain more comprehensive results.

Originality/value. There is a scarcity of research on subject cataloguing in Croatian libraries, including both subject analysis and classification. The subject cataloguing of comic books is even less frequently addressed in academic and professional literature, both domestically and internationally. The results of this study can serve as a starting point for considering the need for standardized approach to subject cataloguing of comic books. Good practice examples from the libraries in the sample can help provide a foundation for developing a comprehensive subject system for cataloguing comic books. The primary value of this paper is to raise awareness of the need of improve the subject cataloguing of comic books in Croatian public libraries.

Keywords: comic book cataloguing; subject analysis; subject cataloguing; subject headings

1. Uvod

U suvremenom dobu koje je obilježeno sve bržim ritmom života i povećanom potrebom za informacijama i znanjem, pred knjižničare i druge informacijske stručnjake postavljeni su novi zahtjevi i izazovi vezani za osiguravanje pristupa informacijama. Knjižnice su odavno usmjerile svoju misiju od prikupljanja, organizacije i čuvanja na osiguravanje pristupa i ispunjavanje potreba suvremenog korisnika koji građu i informaciju želi odmah i „na dlanu“. Glavni zahtjevi suvremenih korisnika mogu se svesti na „brz i jednostavan pristup informacijama“, odnosno knjižničnoj građi. Zato nikad nije bilo važnije nego danas osigurati brz i pouzdan sadržajni pristup² informacijama. Takav se pristup postiže postupcima predmetne obrade, ili predmetnog označavanja, koji se odnose na niz procesa kojima se opisuje sadržaj neke publikacije.

Posredstvom interneta danas je informacija dostupna svuda i svima. Mnoga se pretraživanja odvijaju mimo knjižnica, ali su rezultati često daleko od poželjnih. Korisnici često toga nisu svjesni, ali su zato knjižničari itekako svjesni važnosti pristupa sadržaju građe koju posjeduju te je nužno da tu građu približe svojim korisnicima. Predmetna obrada provodi se u svim vrstama knjižnica.

² Sadržajni pristup građi podrazumijeva klasifikaciju i predmetnu obradu. U ovom radu govori se samo o predmetnoj obradi i predmetnom pristupu stripu. Kada se govori o sadržajnom pristupu, tada se misli i na klasifikaciju (UDK) i na predmetnu obradu.

Svi današnji mrežni knjižnični katalogi pružaju mogućnost sadržajnog pristupa građi putem klasifikacijskih oznaka i putem predmetnih oznaka, odnosno predmetnog pretraživanja, no postavlja se pitanje koliko je ta vrsta pretraživanja razvijena i usustavljena za uspješno odgovaranje na korisničke potrebe. Mnoge su knjižnice prepoznale rastuće zahtjeve korisnika te, sukladno tome, i rastuću važnost predmetne obrade građe. To se prepoznavanje ne proteže samo na znanstvenu i stručnu literaturu, već se počinje zagovarati i naglašavati važnost predmetne obrade djela iz književnosti, odnosno one građe koja se tradicionalno nije predmetno obrađivala. Jedna od takvih vrsta građe jest i strip. Tradicionalno, knjižničari strip promatraju kao formu i strip se u knjižnicama klasificira u područje umjetnosti – gdje on i pripada – ali korisnici, ljubitelji stripa, posežu za njim radi teme i želje za čitanjem sadržaja koji ih zanima, a ne (isključivo) radi proučavanja stripa kao umjetničkog izričaja. Kroz strip se danas problematiziraju mnoge teme, njegova popularnost raste iz godine u godinu te se u svim vrstama knjižnica ustalio kao dio fonda. Međutim formalna i predmetna obrada stripa predstavljaju izazov iako se u stručnoj i znanstvenoj literaturi, kao i u praktičnoj primjeni, ta problematika zanemaruje. Velik iskorak u problematici bavljenja stripom u knjižnici u Hrvatskoj učinjen je kroz stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Strip u knjižnicama* koji je održan 2021. godine povodom 145 godina Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. Na spomenutom skupu N. Adamović (2022) predstavila je rezultate istraživanja provedenog u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji na temu potreba za stripom u narodnim i školskim knjižnicama te županije. Iako u uvodu napominje da je stripu „pala popularnost i da se ne čita kao do kraja devedesetih godina 20. stoljeća, kada su stripove čitali i međusobno si posuđivali sve dobne skupine“ (Adamović, 2022: 42), istraživanje je pokazalo da se u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji u narodnim knjižnicama nalaze bogati fondovi, samo ih je potrebno popularizirati među korisnicima kako bi se povećalo njihovo korištenje (ibid.: 55).

Zbog sve većeg broja zbirki stripova u knjižnicama i potrebe za bržim i jednostavnijim pretraživanjem kataloga, kao i za poboljšanim predmetnim pristupom, raste i potreba za detaljnijom predmetizacijom stripova. Svrha istraživanja provedenog u ovom radu jest istražiti praksu u predmetnoj obradi stripova u hrvatskim knjižnicama kako bi se ukazalo na potrebu unaprjeđenja predmetnog pristupa stripu u katalogima hrvatskih narodnih knjižnica. Istraživanje predstavljeno u ovome radu poslužilo je za pripremu opsežnog istraživanja korisnika, čitatelja stripova, kojim bi se nastojalo doznati u kojoj mjeri korisničke oznake i prijedlozi mogu doprinijeti označavanju stripa u knjižničnim katalogima. Spoznaje o praksama i načinim označavanja stripa u hrvatskim narodnim knjižnicama poslužile su kao podloga za daljnja istraživanja.

2. Teorijska ishodišta i dosadašnje spoznaje

2.1. Uvodne napomene

Predmetna obrada dio je šireg područja organizacije informacija kojima su se bavili brojni autori, a najznačajniji među njima su E. Svenonius (2005), B. Hjørland (2001), D. N. Joudrey i A. G. Taylor (2018). Unutar organizacije informacija cijelo jedno područje posvećeno je sadržajnom pristupu koji obuhvaća klasifikaciju i predmetnu obradu. U hrvatskoj stručnoj literaturi o predmetnoj obradi najviše je pisala M. Mikačić (1996) postavivši teorijske osnove sustava za predmetno označivanje, a sve temeljeći na postojećim međunarodnim praksama i standardima. Mikačić i u svojim kasnijim radovima navodi i Predmetni katalog Radničke biblioteke (danas Knjižnice Božidara Adžije) koja je svoju praksu izrade predmetnog kataloga pretočila u *Pravilnik za predmetni katalog* (Štrbac i Vujić, 2004) koji se i danas upotrebljava u Knjižnicama grada Zagreba, što uključuje i knjižnice koji koriste knjižnični sustav ZAKI. Kako to nije jedini predmetni sustav koji se primjenjuje u knjižnicama u Hrvatskoj, važno je spomenuti da je Nacionalna i sveučilišna knjižnica 2019. godine počela koristiti prijevod Predmetnog sustava Kongresne knjižnice (LCSH) koji je popraćen *Pravilnikom i priručnikom za predmetne odrednice* (2019). Tim *Pravilnikom* u hrvatsku su praksu uvedena američka predmetna pravila i američki sustav.³

Određivanjem pojma „predmetna obrada“ bave se i suvremeni autori, pa tako C. Smith (2021: 187) navodi da je „predmetna obrada proces utvrđivanja teme i predmeta izvora koji omogućuje katalogizatoru da odabere odgovarajuće termine za opisivanje sadržaja i žanra, što značajno poboljšava njegovu mogućnost otkrivanja“.⁴

Prema S. Špiranec (2014), predmetna obrada „čin je utvrđivanja sadržajne građe dokumenta i iskazivanje sadržaja u odabranom jeziku za označivanje. Provođi se za omogućivanje pristupa dokumentu preko predmeta o kojima se u dokumentu govori, tj. njegova sadržaja“ (Špiranec, 2014: 3). Predmetna obrada, dakle, služi kako bi se utvrdio predmet, odnosno tema određene publikacije. Nadalje, prema starijoj definiciji J. Lasić-Lazić (1998), predmetno označivanje je „iskazivanje osobina predmeta ili događaja korištenjem jezgrovitih deskriptora, pojmovnih oznaka, predmetnica ili indikatora. U predmetnom označavanju svaki pojam označuje predmet ili skupinu predmeta ili događaja na koje se taj predmet odnosi“ (Lasić-Lazić, 1998: 25). Iz te definicije proizlazi da se svaki dokument može raščlaniti na više predmeta, odnosno tema, te da se procesom predmetne obrade svaki

³ Detaljnije o autorima i radovima koji se bave predmetnom obradom, posebice u Hrvatskoj, vidjeti u *Predmetna obrada – prilog za bibliografiju* koji je priredila B. Purgarić-Kužić (2012).

⁴ U anglo-američkoj literaturi, pojam *subject cataloging*, odnosno predmetna obrada omogućava učinkovitu katalogizaciju i sadržajno opisivanje knjižnične građe.

od tih predmeta može prikladno pojmovno označiti i time učiniti pretraživim i dostupnim korisnicima prilikom upotrebe kataloga.

U *Pravilniku za predmetni katalog*, prema Štrbac i Vujić (2004: 11) pojmovna oznaka definirana je kao „riječ ili izraz, odnosno riječi ili niz izraza, koja na sažet način iskazuje sadržaj dokumenta, a ima rednu i informativnu funkciju“. Budući da se predmetne odrednice mogu javljati u jednostavnom (jedna riječ ili izraz) ili složenom obliku (riječ ili izraz s dodatnom odrednicom koja ju pobliže označuje) kako bi se njima označile različite vrste pojmova, *Pravilnik* definira ukupno sedam kategorija predmetnih oznaka: osobne, korporativne, predmetne oznake za stvarni naslov, geografske i etnografske, predmetne oznake za opći pojam, vremenske te predmetne oznake za oblik (ibid.: 58). Kod oblikovanja predmetnih odrednica kreće se od glavnih izvora za otkrivanje predmeta sadržaja dokumenta (sadržaj cijelog dokumenta, naslov, naslovi poglavlja, bilješka o piscu, kazalo, predgovor ili pogovor, sažetak i zaključak). Pri dodjeljivanju predmetnih oznaka mogu se koristiti i već gotovi popisi pojmovnih oznaka ili već oblikovane predmetne odrednice izrađene u nekoj knjižnici i omogućene za javnu upotrebu. Najpoznatiji i najpotpuniji takav popis je LCSH. Iako je Predmetni sustav Kongresne knjižnice u uporabi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici službeno od 2019. godine, Doležal (2006) i Sekne (2014: 393) navode da se taj sustav u njoj koristi od 2010., odnosno 2011. godine.

Iz navedenih definicija predmetne obrade proizlazi i njezina svrha: pronaći način za što kvalitetnije i preciznije određivanje predmeta neke publikacije te dodjeljivanje najpogodnijih predmetnih oznaka s ciljem da se korisniku što više olakša traženje željenog dokumenta. Kako je omogućavanje korištenja zabilježenog znanja jedna od glavnih zadaća knjižnica, logično slijedi da je predmetna obrada, odnosno omogućavanje korisniku da lako i brzo dođe do željene informacije, jedan od ključnih načina na koji se može postići ostvarenje te zadaće. S obzirom na to da se ovaj rad bavi predmetnom obradom stripa koji postoji na sjecištu forme i sadržaja, za ovaj rad važno je poznavanje pojma „očemnost“ (engl. *aboutness*), čijom se definicijom i pokušajem razumijevanja bavi B. Hjørland (1992, 2001), ali i E. Svenonius (2005) te posebice Zeng, Zumer i Salaba (Functional requirements, 2011) prilikom izrade konceptualnog modela FRSAD koji *očemnost* definira kao odnos između djela i njegovog predmeta, odnosno onoga čime se djelo bavi. Povlačeći paralelu sa stripom, jasno je vidljiva razlika između stripa kao oblika i stripa kao teme dokumenta. Model FRSAD, tu je razliku naglašavao posredovanjem pojmova „vrstost“ (engl. *issnes*) i „prikaz“ (engl. *offness*). Vrstost bi pritom bila primjenjiva na djelo ako je riječ o obliku ili žanru, a prikaz bi bilo ono što djelo prikazuje ili „o čemu govori“ (Grkinić, Kos i Špiranec, 2017). U slučaju stripa, vrstost bi bila strip kao oblik, a prikaz bi bila tema koju neki strip obrađuje ili kako je ta tema prikazana u formi ili obliku stripa. Isti se ti pojmovi vrstosti i prikaza mogu primijeniti na sliku kao umjetničko djelo, pri čemu bi se sam oblik

slike odnosio na njezinu vrstost, a ono što slika prikazuje ili prikaz odnosio bi se na njezinu temu (ako je ima). Holley i Joudrey (2020) iznova problematiziraju pojam očemnosti, nastojeći pročitati definiciju i poimanje pojma. Nakon analize dostupnih definicija i pristupa, Holley i Joudrey (2020) predložili su izradu izjave očemnosti (engl. *aboutness statement*) koja će se sastojati od nekoliko elemenata koji su rezultat sadržajne (konceptualne analize) i koji će poslužiti predmetnom stručnjaku za opisivanje predmeta djela, sa svim specifičnostima njegovog sadržaja. Ta bi se izjava trebala sastojati iz: pojašnjenja namjere autora teksta, područja znanja, žanra/oblika, publike i bilješki (Holley and Joudrey, 2020: 19). Tako priređena izjava o očemnosti daje sveobuhvatan pristup izražavanju sadržaja djela, a u slučaju stripa usmjerava i na potrebu opisa njegovog oblika, ali i teme. Otkako je ušao u hrvatsku terminologiju, pojam očemnosti ne spominje se često upravo zbog toga što je tema sadržajne obrade i predmetnog pristupa općenito slabo zastupljena u hrvatskoj knjižničarskoj literaturi. Među novijom literaturom vrijedno je spomenuti rad K. Feldvari (2022) koja jasno naglašava da je očemnost skraćeni oblik od ‚o-čemu-govori-dokument‘.

2.2. Načela i pristupi predmetnoj obradi

Kako bi predmetna obrada bila uspješna, važno je poštivati postojeća pravila i načela predmetne obrade te kao pomagala koristiti odgovarajuće priručnike i pravilnike. Postoji mnogo nacionalnih i međunarodnih dokumenata, smjernica i priručnika za predmetnu obradu koji knjižničarima služe kao pomagala. Osnovni dokument je norma HRN ISO 5963:2001 *Dokumentacija – Metode analize dokumenata, određivanja njihovih predmeta i odabira odrednica* (ISO 5963:1985) koja propisuje ključne elemente postupka analize sadržaja dokumenta te način odabira i oblikovanja predmetnice. Na toj je normi temeljen i jedan od osnovnih IFLA-inih dokumenata na kojima počivaju pravilnici i standardi za predmetnu obradu *Principles underlying Subject Heading Languages – SHLs* (Principles underlying, 1999). Njegov nastanak proizlazi iz spoznaje da je predmetnim informacijama teško pristupiti izvan sustava u kojemu su nastale, stoga je primarni cilj dokumenta olakšati pristup toj vrsti informacija među različitim sustavima i na međunarodnoj razini. Osim toga, temeljni su zadaci SHLs-a razvijanje jezika predmetnih odrednica, razumijevanje različitih jezika predmetnih odrednica te određenje univerzalnih pravila za oblikovanje i primjenu jezika predmetne odrednice. Također, Predmetni sustav Kongresne knjižnice (engl. *Library of Congress Subject Headings – LCSH*) međunarodno je prihvaćeno pomagalo za predmetnu obradu prvenstveno namijenjeno korištenju na engleskom i španjolskom govornom području. Od 2019. godine dostupno je i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici na hrvatskom jeziku. To je kontrolirani rječnik u kojemu su okupljene sve predmetne odrednice koje su uspostavljene u Kongresnoj knjižnici od 1898. godine. LCSH pokriva ši-

rok raspon područja i disciplina, uključujući povijest, politiku, pravo, ekonomiju, genealogiju itd. (LCSH Introduction, s. a.).

U hrvatskim knjižnicama, sve do 2019. godine uglavnom se koristio *Pravilnik za predmetni katalog* autorica D. Štrbac i M. Vujić (2004), a od međunarodnih pomagala koristili su se već spomenuti dokument *Principles underlying Subject Heading Languages – SHL* i *Library of Congress Subject Headings – LCSH*.

Pravilnik za predmetni katalog nastao je kao rezultat dugogodišnje prakse izrade predmetnog kataloga u Knjižnici Božidara Adžije. Namijenjen je prvenstveno diplomiranim knjižničarima, a može se primijeniti i na opće i specijalne fondove i zbirke te za sve vrste građe. *Pravilnikom* su određena opća pravila predmetne obrade i glavni koraci predmetne analize sadržaja dokumenata, te kategorije predmetnih oznaka. Pored toga sadrži i upute za izradu predmetnog sustava u formatu UNIMARC (Štrbac i Vujić, 2004: 16). Međutim od 2019. godine u upotrebi je Predmetni sustav Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. To je skup uputa koje opisuju načela predmetnog označivanja i proceduru predmetne obrade, a nastao je prevođenjem predmetnih odrednica Kongresne knjižnice (LCSH) na hrvatski jezik te njihovom prilagodbom predmetnom sustavu NSK. Predmetni sustav NSK-a jednom mjesečno se dopunjava i izmjenjuje novim predmetnim odrednicama, te je pogodan za korištenje u svim vrstama knjižnica (*Pravilnik i priručnik za predmetne odrednice*, 2019).

2.3. Predmetna obrada književnih i umjetničkih djela

Jedan pokušaj karakterizacije stripa jest i gledanje kroz prizmu nekonvencionalne građe. Iako se nekonvencionalnom građom uglavnom opisuje građa čija glavna posebnost leži u formatu, nositelju i samom sadržaju, strip u tu kategoriju ulazi samo činjenicom da se radi o spoju umjetnosti i književnosti. Pritom ne govorimo o digitalnom stripu koji bi po svome formatu ulazio u kategoriju nekonvencionalne građe. Spoj umjetnosti i književnosti u stripu pred knjižničare i stručnjake za predmetnu obradu stavlja nove probleme i izazove. No, ako pogledamo pojam „nekonvencionalno“, on označava nešto različito, neuobičajeno i koje se ne pokorava uobičajenim pravilima, stoga bi se moglo reći da je nekonvencionalna građa sva građa koja nije u tradicionalnom knjižnom obliku, bilo analognom bilo digitalnom.

2.3.1. Strip kao dio knjižnične zbirke

Posljednjih godina dolazi do povećanja interesa kako za sam strip tako i za temu stripa u knjižnicama. To je vidljivo iz stručnog skupa „Strip u knjižnicama“ (2021) na kojemu su predstavljena 23 izlaganja koja se bave temom stripa u narodnim, školskim i visokoškolskim knjižnicama.

Definiranje pojma strip složeno je. Poteškoće njegova definiranja polaze od kompleksnosti stripa kao formata koji je istovremeno i vizualan i narativan. Jedna od mogućih definicija navodi da je strip „slijed crteža što obično prikazuje neku priču, najčešće popraćen tekstom u oblačićima na crtežima, a katkad u podnaslovima ispod crteža u kvadratu. Strip mora imati barem dva crteža: njihovo logičko i kognitivno, uzročno-posljedično povezivanje u svijesti čitatelja formira priču“ (Strip. Hrvatska enciklopedija, s. a.). Mnogi autori dali su složenije i detaljnije definicije, pa je tako strip, prema R. Munitiću (2010), jednom od najpoznatijih filmskih kritičara na području Hrvatske i zemalja bivše Jugoslavije, sustav koji se služi izravnim prikazivanjem motiva, likova i situacija preko slike nastojeći pritom istovremeno obuhvatiti i prostornu i vremensku dimenziju događaja (Munitić, 2010: 21). Munitić nadalje navodi i da se strip nalazi na granici slikarstva i književnosti te da od svakog područja „posuđuje“ par značajki: pripovijedanje i njegov logični vremenski tok obilježja su književnosti, a vizualna reprezentacija svakog dijela radnje preuzeta je iz slikarstva. Time se nadovezuje na postojeću raspravu o tome je li strip književno i umjetničko djelo te, iako sam autor strip naziva devetom umjetnošću, ne donosi pritom zaključak, već jednostavno prihvaća specifičnost i posebnost stripa kao formata. Ovdje se naslućuje izazov s kojim se susreću predmetni stručnjaci prilikom predmetne obrade književnosti, odnosno, izostanka iste. Književna se djela, prema *Pravilniku za predmetni katalog* (2004) ne predmete. Glavni izazov leži u nedostatku vremena za predmetnu obradu književnih djela koje često čine veliki postotak fonda, posebice u narodnim knjižnicama, pa se knjižnice odlučuju za dodjelu žanrovskih predmetnica.⁵

Uz pojam strip sve se češće javlja i pojam grafički roman, pojam koji su nakladnici, teoretičari i autori objeručke prihvatili i koji pomalo preuzima monopol u terminologiji. Strip i grafički roman po nekim su autorima istoznačnice, a po drugima imaju različita obilježja. Prema Lavinu (1998), grafički roman najjednostavnije može se definirati kao izvorna priča duljine knjige ispričana u obliku stripa. Taj se format počeo razvijati 60-ih godina prošlog stoljeća paralelno sa stripovima, no namjera tadašnjih autora grafičkih romana bila je adresirati ozbiljnije teme i teme za odrasle u stripovnom obliku (Lavin, 1998: 32). DeCandido (1990) navodi da je poveznica između stripova i grafičkih romana očita te da su te dvije forme međusobno srodne jer se obje sastoje od slika popraćenih tekstom, no grafički je roman samostalna priča koja kombinira tekst i umjetnost kako bi se artikulirao zaplet (DeCandido, 1990: 50). Nisu svi stripovi grafički romani, niti se za sve grafičke romane može reći da su stripovi, no između njih postoji sivo područje na kojemu se to dvoje preklapa.

⁵ Praksa Nacionalne i sveučilišne knjižnice je da se predmetno obrađuju djela o književnosti i diskurzivna proza (književno-znanstvene vrste i publicističke vrste: eseji, putopisi, biografije i autobiografije, memoari, dnevnici, polemike, feljtoni i reportaže)“ (Sekne, 2014: 392).

Može se zaključiti da jedinstvena definicija stripa ne postoji kako zbog njegove složenosti kao žanra i oblika tako i zbog toga što svaki stručnjak i poznavatelj na strip gleda s posebnog subjektivnog gledišta. Na stripove se danas više ne može gledati kao na novu vrstu građe, niti se zbirke stripova u knjižnicama mogu smatrati novitetima ili prolaznim trendom. Postalo je jasno da su se stripovi duboko ukorijenili u knjižnično okruženje i time počeli stavljati nove izazove pred ustaljene prakse.

2.3.2. Pristup i problemi pri sadržajnoj obradi stripa

Stripovi se službeno ne uvrštavaju pod tzv. nekonvencionalnu građu. Zbog specifičnosti nositelja i njihova sadržaja, očita su neka obilježja i dodirne točke s domenom nekonvencionalne građe. Neke od poteškoća obrade stripova koje se često navode u stručnoj i znanstvenoj literaturi jesu odluka o tome je li određeni strip monografija ili serijska publikacija, koju informaciju koristiti kao naslov, koje podatke koristiti kao predmetne odrednice, pitanje označava li riječ „strip“ žanr ili format itd. Ti, i mnogi drugi problemi, čine formalnu i predmetnu obradu stripova velikim izazovom za knjižničare. Tim problemima i pristupom bavili su se i P. Falk i S. Dennis Hunker (2010) koji problematiziraju sve elemente katalogizacije i predmetne obrade stripa i grafičkog romana, gdje navode da se stripovima i grafičkim romanima uvijek dodaje opća predmetnica „grafički romani, stripovi“ te da se kombiniraju s drugim tematskim predmetnicama. Također se dodaje i predmetnica za žanr, prema žanrovima definiranim u Predmetnom sustavu Kongresne knjižnice (LCSH) za stripove i grafičke romane. Dodjeljuju se i predmetnice za fiktivne likove (Falk and Hunker, 2010: 36). Takav primjer višeslojnog predmetnog označavanja može pomoći rješavanju problema koji se javlja u hrvatskoj praksi kada se strip tretira kao žanr i, neovisno o temi ili stvarnom žanru, dobiva samo jednu žanrovsku predmetnicu – strip. Prema F. Goldsmith (2010), ta zablude potječe još iz početnog razdoblja dolaska stripova i grafičkih romana na police knjižnica. Tadašnji knjižničari, ali i izdavači, tretirali su stripove isključivo kao žanr. Iako je razumijevanje stripova iz knjižničarske perspektive danas nemjerljivo napredovalo, to prvo početno uvjerenje i dalje se ponegdje zadržalo. Određenje stripa kao žanra preširoko je; to implicira da se baš svi stripovi mogu staviti u jednu kategoriju, što je, s obzirom na dugačku povijest, raznolikost i pokrivenost tema, nemoguće. Umjesto toga strip se u knjižnicama treba odrediti kao format ili nositelj jer se preko njega prenosi drugi intelektualni sadržaj u obliku kombinacije slika i teksta.

Na taj se problem nadovezuje i rasprava o tome je li strip književno ili umjetničko djelo. S obzirom na to da strip prenosi narativ putem niza slika, ima obilježja i jednog i drugog, stoga je razumljivo zašto dolazi do te dvojbe. Unatoč tome što se priča odvija primarno pomoću slika, stripovi sadrže i nemalu količinu teksta. Također, prodaju se u knjižarama (često pod nazivom „grafički roman“), koriste se u obrazovanju kao sredstvo za poučavanje i literatura za čitanje, a ponekad se i

recenziraju u časopisima pod rubrikama namijenjenim recenzijama knjiga. To su razlozi koji idu u prilog stripu kao književnom djelu, no s druge strane postoje i očiti primjeri stripova koji se ne mogu smatrati književnim dijelom (npr. stripovi sastavljeni od tri do četiri sličice koji izlaze u dnevnim novinama). Povrh toga, mnogi autori (cf. Meskin, 2009) slažu se da bi određivanje stripa kao književnog djela umanjilo ili čak zanemarilo njegov karakteristični vizualni element. Također, kada bi se došlo do općeg shvaćanja stripa kao književnog djela, predmetna obrada (barem u hrvatskim knjižnicama) time ne bi bila nimalo olakšana jer se opet javlja jedan od glavnih problema: književna se djela predmetno ne obrađuju. U raspravu se uključila i Kongresna knjižnica odlukom da su stripovi i grafički romani vezani za crteže, tj. umjetnost, te se kao takvi ne mogu smatrati književnim djelom (Goldsmith, 2010: 188). Unatoč tome međunarodni konsenzus i dalje ne postoji. Prema Meskinu (2009: 234), mnogi autori i teoretičari zalažu se za to da se strip proglasi jedinstvenom i unikatnom hibridnom vrstom koja ima obilježja i umjetnosti i književnosti. Bez obzira na međunarodne prakse i stremljenja u hrvatskoj praksi predmetne obrade tradicionalno se gleda na strip kao na vrstu koja se ne predmeti, kao što se ne predmeti ni književno djelo.

3. Istraživanje

3.1. *Preliminarno ispitivanje stanja predmetne obrade stripa*

U pripremnoj fazi istraživanja predstavljenog u ovome radu na odabranim primjerima proučene su predmetne oznake dodijeljene dvama naslovima (knjizi koja tematizira strip, pisanoj u obliku putopisa i stripu koji ima popratne teorijske tekstove prije i poslije samoga stripa) u katalozima pet knjižnica koje su uključene u istraživanje: (tablica 1), slobodno oblikovane predmetne oznake (tablica 2) te kombinacija kontroliranih i slobodno oblikovanih predmetnih oznaka (tablica 3). Važno je napomenuti da primjeri odabrani u ovome radu ne služe da bi kritizirali postojeće prakse nego se nastoji dobiti uvid u raznolikost označavanja stripova kako bi se na kraju mogla utvrditi stvarna potreba za ujednačavanjem praksi te kako bi se donijeli zaključci koji mogu pomoći u kreiranju zajedničkih smjernica za označavanje stripa.

Nasumičnim pregledavanjem kataloga Knjižnica grada Zagreba kao kataloga najveće mreže narodnih knjižnica u Hrvatskoj te pretraživanjem pomoću predmetne oznake *strip* uočeno je da su predmetne odrednice dodijeljene tek manjem broju konkretnih stripova, a jednako se koriste i za označavanje stripa kao teme dokumenta, npr. stručni tekst o stripu, i za označavanje samoga stripa kao vrste. Na prvi pregled uočava se da su predmetnice dodijeljene uglavnom stripovima edukativnog ili znanstvenog karaktera kojima se jednoznačno može utvrditi tema ili knjigama koje govore o stripu. Te su odrednice najčešće oblikovane kao složene predmetne odrednice, a često se koriste osobne predmetne oznake i oznake za

opći pojam, ako strip sadrži predgovore ili pogovore koji se tiču autora ili teme koja prati strip, što je prikazano u primjerima u tablici 1. Dva odabrana primjera pronađena u katalogu Knjižnica grada Zagreba pretražena su i u katalozima ostalih knjižnica iz odabranog uzorka (Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, Gradskoj knjižnici Marka Marulića Split, Gradskoj knjižnici Zadar i Gradskoj knjižnici Rijeka) kako bi se stekao uvid u način označavanja. Budući da se radilo samo o primjerima, nisu poslužili za donošenje generaliziranih zaključaka. Za opće zaključke bilo bi potrebno obuhvatno istraživanje kataloga. Radi kasnije interpretacije rezultata, knjižnice su kodirane na sljedeći način: Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek (GK1), Gradska knjižnica Marka Marulića Split (GK2), Gradska knjižnica Zadar (GK3), Knjižnice grada Zagreba (GK4) i Gradska knjižnica Rijeka (GK5). U tablici 1 oznaka ‚*nema oznake‘ znači da odabranom primjeru u pojedinom katalogu nije dodijeljena nijedna predmetna oznaka, a znak ‚-‘ označava nepostojanje odabranog naslova u katalogu.

Tablica 1: Primjeri predmetnih odrednica iz kataloga odabranih knjižnica

Naslov	Wrong about Japan: a father's journey with his son / Peter Carey. London: Faber and Faber, 2005.	Posljednja pustolovina Staroga Mačka / riše Andrija Maurović; piše Franjo Fuis. Koprivnica: Šareni dućan, 2003.
GK1	-	Strip
GK2	-	Maurović, Andrija, 1901 – 1981 – život i djelo Fuis, Franjo Martin, 1908 – 1943 – biobibliografski podaci strip – Hrvatska
GK3	-	*nema oznake
GK4	strip – Japan – kulturološko gledište manga animirani film – Japan Japan – putopisi – kulturološko gledište očevi i sinovi	Maurović, Andrija, 1901 – 1981 – život i djelo Fuis, Franjo Martin, 1908 – 1943 – biobibliografski podaci strip – Hrvatska
GK5	-	Maurović, Andrija, 1901 – 1981 – život i djelo Fuis, Franjo Martin, 1908 – 1943 – biobibliografski podaci strip – Hrvatska

Osim kontroliranih predmetnih oznaka, u pojedinim zapisima zastupljene su i slobodno oblikovane predmetne oznake (tagovi) koje su oblikovane i kao složene i kao jednostavne odrednice. Primijećeno je da su te oznake uglavnom dodijeljene stripovima fikcijskog karaktera za koje nisu izrađene predmetne odrednice, što je vidljivo iz tablice 2. Pretpostavka je da su knjižničari tim oznakama nastojali dodijeliti predmetnice grafi koja se inače ne opredmećuje, poput književnih djela ili stripa, što bi išlo u prilog tezi da su predmetnice za strip potrebne.

Tablica 2: Slobodno oblikovane predmetne oznake (tagovi) dodijeljene odabranim stripovima u odabranim knjižnicama iz uzorka

Naziv stripa	Posljednji praznici / [scenarij] Carlos Trillo & [crtež] Horacio Altuna. Zagreb: Fibra, 2018.	Maus : preživjeli priča / Art Spiegelman. Zagreb: Fibra, [2009?]
GK1	*nema oznaka	*nema oznaka
GK2	globalna katastrofa – književna tema strip (drama) dječje bande – književna tema djeca – književna tema djeca – glavni likovi postapokaliptičke kulture – književna tema	preživjeli nakon holokausta – književna tema Pulitzerova nagrada strip strip (drama) holokaust – strip strip (životinje)
GK3	*nema oznaka	*nema oznaka
GK4	globalna katastrofa – književna tema strip (drama) dječje bande – književna tema djeca – glavni likovi postapokaliptičke kulture – književna tema	preživjeli nakon holokausta – književna tema Pulitzerova nagrada strip strip (drama) holokaust – strip strip (životinje)
GK5	globalna katastrofa – književna tema strip (drama) dječje bande – književna tema djeca – književna tema djeca – glavni likovi postapokaliptičke kulture – književna tema	preživjeli nakon holokausta – književna tema Pulitzerova nagrada strip strip (drama) holokaust – strip strip (životinje)

Dodatnim pregledavanjem kataloga uočeno je i da se nekim stripovima dodjeljuju i kontrolirane i slobodno oblikovane odrednice, što je prikazano u sljedećem primjeru u tablici 3.

Tablica 3: Primjer stripa s kontroliranim i slobodno oblikovanim predmetnim odrednicama u odabranim katalogizima iz uzorka

Naziv stripa	Petar Krešimir IV. / Željko Lordanić. Zagreb : Art 9, 2016.				
	GK1	GK2	GK3	GK4	GK5
Predmetne odrednice	strip	Petar Krešimir, hrvatski kralj IV, ca 1058 – 1074 – život i djelo – stripovi Lordanić, Željko, 1948 – (stripovi) strip – Hrvatska	strip	Petar Krešimir, hrvatski kralj IV, ca 1058 – 1074 – život i djelo – stripovi Lordanić, Željko, 1948 – (stripovi) strip – Hrvatska	Petar Krešimir, hrvatski kralj IV, ca 1058 – 1074 – život i djelo – stripovi Lordanić, Željko, 1948 – (stripovi) strip – Hrvatska
Slobodno oblikovane predmetne oznake (tagovi)	*nema oznaka	hrvatski strip za djecu strip (povijesni) Petar Krešimir IV. – književna tema Petar Krešimir IV.	*nema oznaka	strip (povijesni) strip (Hrvatska) Petar Krešimir IV. – književna tema Petar Krešimir IV.	hrvatski strip za djecu strip (povijesni) Petar Krešimir IV. – književna tema Petar Krešimir IV.

Uspoređujući kontrolirane i slobodno oblikovane odrednice, vidljivo je da se, unatoč tome što kod obiju vrsta postoje i jednostavne i složene odrednice, razlikuju u strukturi. Kod kontroliranih odrednica pojmovi su označeni jezgrovito i korištenjem jednostavnih izraza, dok se kod slobodno formiranih odrednica često koriste i složenije sintagme. Nadalje, slobodno oblikovane odrednice najčešće se koriste za navođenje žanrova i opisivanje tema koje se javljaju u nekom dokumentu, a manje za osobe, događaje i vrijeme.

Iz svih navedenih primjera može se vidjeti da je predmetna obrada stripova u knjižnicama koje koriste isti knjižnični sustav (ZAKI: GK2, GK4 i GK5 i CroList: GK1 i GK3) gotovo identična, odnosno da knjižnice preuzimaju zapise i ne rade vlastite intervencije dodavanjem ili brisanjem postojećih oznaka. GK3 najčešće nema oznake uz strip. U primjerima kada je strip tema stručnog ili znanstvenog teksta predmetnice su kvalitetno izrađene te dobro pokrivaju sadržaj djela i usustavljene su prema pravilima predmetne obrade. Međutim postoji prostor za proširivanje predmetne obrade na same stripove jer se kroz slobodno oblikovane predmetnice vidi da knjižničari o tome promišljaju. Iako slobodno oblikovane odrednice uvelike pridonose sadržajnom opisu dokumenta, nemaju nikakvu ulogu pri predmetnom pretraživanju, a time ni pri omogućavanju sadržajnog pristupa građi. Moguće je zaključiti da bi bilo najbolje imati nadzirani rječnik sa svim pred-

metnicama kojim bi se osigurala dosljednost pri predmetnoj obradi, a prije toga i jasno definirana pravila za samu provedbu predmetne obrade.

Za kratku usporedbu i primjer može se prikazati kako se koristi LCSH za predmetnu obradu stripova i grafičkih romana u Kongresnoj knjižnici. Predmetnice koje su dodijeljene stripovima uz pomoć toga sustava nalaze se u tablici 4.

Tablica 4: Predmetne odrednice iz kataloga Kongresne knjižnice

Naziv stripa	Maus II : a survivor's tale: and here my troubles began / Art Spiegelman. New York: Pantheon Books, c1991.	The books of magic / Neil Gaiman. New York, NY: DC Comics, 1990-1991.
LC Subjects	Spiegelman, Vladek – Comic books, strips, etc. Spiegelman, Art – Comic books, strips, etc. Holocaust, Jewish (1939 – 1945) – Poland – Biography – Comic books, strips, etc. Holocaust survivors – United States – Biography – Comic books, strips, etc. Children of Holocaust survivors – United States – Biography – Comic books, strips, etc.	Magic – Comic books, strips, etc. Wizards – Comic books, strips, etc. Occultism – Comic books, strips, etc.

Iz primjera u tablici 4 vidljivo je da su sve predmetne odrednice oblikovane kao složene predmetne odrednice čija je posljednja predmetna oznaka uvijek jednaka: ‚Comic books, strips, etc.‘, iz čega je vidljivo da je predmetna obrada usustavljena, odnosno, predmetnice se preuzimaju iz kontroliranog sustava. Kao i u katalogima GK2, GK4 i GK5, predmetne oznake uključuju osobna imena i opće pojmove, no u popisu predmetnica postoje i oznake za fiktivne likove, što je vidljivo u sljedećim primjerima u tablici 5.

Tablica 5: Predmetne oznake za fiktivne likove iz kataloga Kongresne knjižnice

Naziv stripa	Marvel: the Avengers vault / Peter A. David. San Diego, CA: Thunder Bay Press, [2015.]	Flash Gordon / by Alex Raymond. Franklin Square, N. Y.: Nostalgia Press, c1967.
LC Subjects	Thor (Norse deity) – History. Iron Man (Fictitious character) – History. Hulk (Fictitious character) – History. Captain America (Fictitious character) – History. Avengers (Comic strip) Avengers (Fictitious characters) Comic books, strips, etc. – History. Superheroes – History	Gordon, Flash (Fictitious character) – Comic books, strips, etc. Science fiction comic books, strips, etc.

Kada se predmetnice Kongresne knjižnice usporede s predmetnicama iz primjera hrvatskih knjižnica, vidljivo je da one iz Kongresne knjižnice puno detaljnije pokrivaju objekte, a kombiniranjem predmetnih oznaka u složene odrednice dobivaju se detaljni predmetni opisi koji omogućuju učinkovito predmetno pretraživanje i zasigurno daju više mogućnosti svojim korisnicima prilikom traženja informacija o stripu u knjižničnom katalogu. Ti ilustrativni primjeri donose vrlo kratku usporedbu i naznačuju mogućnosti koje bi mogle poslužiti za obogaćivanje zapisa o stripovima u hrvatskim katalogima.

3.2. Svrha, cilj i polazna pretpostavka istraživanja

Istraživanje u ovome radu polazi od pretpostavke da bi predmetni pristup stripovima putem mrežnog kataloga dodjeljivanjem predmetnica značajno povećao vidljivost i pristup informacijama o stripu dostupnima kroz knjižnični katalog. Već kratka provjera tek nekoliko odabranih primjera pokazala je da se strip vjerojatno ne obrađuje u onoj mjeri u kojoj se to čini za ostale vrste knjižnične građe te postoji velik broj naslova stripova koji nemaju nijednu predmetnu odrednicu. Kako bi se utvrdili razlozi za tako slabu usmjerenost na predmetnu obradu stripa, osim tradicionalnog pristupa da se književnim i književno-umjetničkim djelima ne dodjeljuju predmetne oznake, potrebno je istražiti stajalište i prakse u predmetnoj obradi među knjižničarima koji se time bave. U ovom istraživanju se, putem polustrukturiranog intervjua, utvrđuju i analiziraju postojeće metode kojima se služe predmetni stručnjaci u odabranim hrvatskim narodnim knjižnicama, problemi s kojima se susreću tijekom obrade stripa te uvjeti koje je, prema njihovom mišljenju i iskustvu, potrebno ispuniti kako bi se pospješila predmetna obrada u zbirkama stripova.

Svrha istraživanja jest utvrditi postoji li među stručnjacima, a prema njihovom mišljenju i korisnicima, potreba za sustavnijom predmetnom obradom stripova. Glavni je cilj analizirati postojeću praksu i utvrditi zajedničke postupke i probleme na koje nailaze predmetni stručnjaci u odabranim hrvatskim narodnim knjižnicama pri obradi stripa. Očekuje se da će se na temelju rezultata moći donijeti zaključci o sadašnjem stanju i pristupu predmetnoj obradi stripova u knjižnicama iz uzorka te prijedlozi za potencijalno poboljšanje i daljnji razvoj.

Istraživačka pitanja na koja se odgovara u ovome radu su:

1. Kakve su postojeće prakse i postupci u predmetnoj obradi stripova u odabranim hrvatskim narodnim knjižnicama?
2. Iz perspektive knjižničara, postoji li među korisnicima potreba za sustavnijom predmetnom obradom stripova?

3.3. Metodologija istraživanja

Za provedbu istraživanja korištena je metoda polustrukturiranog intervjua. To je kvalitativna metoda koja ima značajke strukturiranog i nestrukturiranog intervjua (Gorman and Clayton, 2005: 126–7). Prilikom provođenja polustrukturiranog intervjua, istraživač ima unaprijed pripremljen popis tema za razgovor i iz njih dobivenih pitanja otvorenog tipa koji ispitanicima omogućuju lakše i slobodnije izražavanje odgovora (Crawford, 2006). U ovom se intervjuu od ispitanika tražilo da odgovore na šest pitanja pomoću kojih se nastojao dobiti prikaz predmetne obrade stripova u odabranim hrvatskim narodnim knjižnicama.

Uzorak korišten u ovom dijelu istraživanja je namjerni kvotni uzorak. To je uzorak u kojem „istraživač vodi računa o zastupljenosti pojedinih obilježja populacije, a ispitanici se biraju ne po zakonu slučaja, već na način da se odaberu oni ispitanici koji su istraživaču pri ruci, oni do kojih može najlakše doći“ (Mejovšek, 2013). U ovom slučaju, uzorak čine knjižničari (K1 – K5) koji se bave predmetnom obradom u zbirkama stripova u pet odabranih hrvatskih narodnih knjižnica (GK1 – GK5) koji su kodirani na sljedeći način:

1. K1: knjižničar iz Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek (GK1)
2. K2: knjižničar iz Gradske knjižnice Marka Marulića Split (GK2)
3. K3: knjižničar iz Gradske knjižnice Zadar (GK3)
4. K4: knjižničar iz Knjižnica grada Zagreba (GK4)
5. K5: knjižničar iz Gradske knjižnice Rijeka (GK5).

Ispitanici u ovom istraživanju odabrani su prema knjižnicama u kojima su zaposleni na poslovima predmetnih stručnjaka, a koje imaju najveće zbirke stripova među narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. Odabir se vršio na temelju proučavanja knjižničnih kataloga i mrežnih stranica na temelju čega je zaključeno da, među svim hrvatskim narodnim knjižnicama, narodne knjižnice u pet najvećih hrvatskih gradova Osijeku, Splitu, Zadru, Zagrebu i Rijeci ujedno imaju najveće zbirke stripova, što ih čini podobnima za istraživanje u ovom radu. S obzirom na to da je ovaj dio istraživanja proveden 2018. godine, prije objave ovoga rada pregledani su knjižnični katalozi, uspoređene predmetne oznake na odabranim primjerima stripova te nisu uočene značajne promjene, niti se praksa u označavanju stripa promijenila, što rezultate ovoga istraživanja čini relevantnima i danas.

Instrument korišten za provođenje istraživanja jest intervjui koji se sastojao od šest pitanja otvorenog tipa. Prva dva pitanja bave se metodama i načinima pristupa predmetnoj obradi stripova. Sljedeća dva pitanja ispituju povratne informacije korisnika na predmetnu obradu te njihove eventualne primjedbe ili prijedloge, dok se posljednja dva pitanja odnose na prijedloge kojima bi se ispravili nedostaci i problemi predmetne obrade te poboljšala njezina učinkovitost.

Prikupljanje podataka putem intervjua provedeno je tijekom rujna 2018. godine. U ovom dijelu istraživanja zbog ograničenih sredstava za provedbu istraživanja, i nemogućnosti posjećivanja svih odabranih sudionika u uzorku, kako bi se održao ujednačen pristup svim ispitanicima, intervju je oblikovan korištenjem alata Google Forms te su pitanja poslana putem elektroničke pošte. Prije samog intervjuiranja, na mrežnim stranicama izabranih knjižnica istraženo je koji su zaposlenici knjižnica zaduženi specifično za predmetnu obradu, katalogizaciju ili održavanje zbirke stripova, te su im nakon toga poslani upitnici. Na pitanja je odgovorilo svih pet ispitanika. Svi su odgovori analizirani, razvrstani u grupe, kodirani i kategorizirani prema sličnosti odgovora i sukladno istraživačkim pitanjima, svi su odgovori sustavno predstavljeni u rezultatima.

3.4. Rezultati i rasprava

Na početku intervjua ispitanike se molilo da pruže nekoliko općih informacija o zbirkama stripova u knjižnici u kojoj rade. Bilo je potrebno odgovoriti na pitanja o tome imaju li stripovi u knjižnici posebno mjesto/policu, koliko se jedinica građe nalazi u zbirci te na kojem je odjelu zbirka stripova smještena. Svi su ispitanici dopustili da se ime knjižnice u kojoj rade navede u ovom istraživanju, stoga su u tablici 6 prikazane opće informacije o zbirkama stripova dobivene na temelju odgovora u intervjuu.

Tablica 6: Prikaz podataka o zbirkama stripova u istraživanim knjižnicama

Knjižnica	Imaju li stripovi u knjižnici posebno mjesto/policu?	Kojem odjelu pripada zbirka stripova?	Koliko jedinica građe broji zbirka stripa?
GK1	Stripovi su smješteni na posebnoj, izdvojenoj polici.	Ovisno o sadržaju, stripovi se nalaze na svim odjelima.	Posjedujemo 2325 jedinica građe.
GK2	Knjižnica ima još 7 „podružnica“ u Splitu te knjižnice u Podstrani i Grohotama. Većina tih knjižnica ima posebnu policu na kojoj su izdvojeni stripovi na odjelu za djecu, a na odjelima za odrasle nisu izdvojeni, nego složeni po UDK-u.	Stripovi se nalaze na Odjelu multimedije i tu su izdvojeni stripovi za djecu od stripova za odrasle.	Ukupno 5017 stripova (2920 jedinica građe u Središnjoj knjižnici i 2097 jedinica u ostalim knjižnicama).

Knjižnica	Imaju li stripovi u knjižnici posebno mjesto/policu?	Kojem odjelu pripada zbirka stripova?	Koliko jedinica građe broji zbirka stripa?
GK3	Stripovi su na zasebnim policama.	Stripovi se nalaze na Odjelu za odrasle, na Dječjem odjelu te u područnim knjižnicama i stacionarima.	3957 jedinica na Odjelu za odrasle, 1717 jedinica na Dječjem odjelu te 1204 jedinice u podružnicama, što čini ukupno 6878 jedinica građe.
GK4	Stripovi se nalaze na zasebnim policama.	U Knjižnici Božidara Adžije stripovi pripadaju odjelu za odrasle.	Knjižnica Božidara Adžije ⁶ broji oko 230 naslova. U čitavoj mreži KGZ-a ima otprilike 3250 naslova stripova.
GK5	Stripovi su smješteni u zasebnu signaturnu skupinu (ne zasebnu zbirku).	Imamo skupinu stripova u Središnjem odjelu za odrasle, te stripove u Dječjem odjelu Stribor.	Ukupno 4868 svezaka ⁷ (1952 u fondu za odrasle i 2916 u dječjim fondovima).

Iz tablice 6 vidljivo je da su u svim knjižnicama (GK1 – GK5) stripovi odvojeni na zasebnim policama te su u dva slučaja (GK2, GK5) odvojeni i smješteni po UDK-oznaci. U tri se knjižnice (GK2, GK3, GK5) stripovi nalaze i na odjelu za odrasle i na dječjem odjelu, u jednoj knjižnici (GK4) samo na odjelu za odrasle, a u jednoj (GK2) na odjelu multimedije gdje su stripovi za odrasle i stripovi za djecu međusobno odvojeni. Broj stripova u knjižnicama varira od 2000 do gotovo 7000, a ističe se GK3 koja sadrži najveći broj stripova (čak 6878).

Sljedećim se pitanjem i pripadajućim potpitanjima od ispitanika nastojao dobiti uvid u pristup predmetnoj obradi stripa u knjižnici u kojoj rade. Sadržajna obrada podrazumijeva i predmetnu obradu i klasifikaciju. Iako se klasifikacija ne istražuje u ovom radu, ipak je uvrštena u pitanja intervjuja zbog toga što se između klasifikacije i predmetne obrade često ne čini razlika, a u obzir je uzeta i činjenica da su UDK-oznake često i izvor podataka za predmetnice, odnosno predmetnice se izrađuju prema dodijeljenim UDK-oznakama.

Na pitanje kako općenito pristupaju sadržajnoj obradi stripa, svi su ispitanici prvo odgovorili da stripovima obavezno dodjeljuju klasifikacijske oznake. Ispitanik (K1) stripove označava UDK-oznakama 74 i 76, a ispitanik (K2) koristi oznaku 769.9. Preostala tri ispitanika stripovima dodjeljuju oznaku 741.5, od kojih ju

⁶ Ova je knjižnica izdvojena iz mreže Knjižnica grada Zagreba jer se u njoj obavlja predmetna obrada za cijelu mrežu KGZ-a, te je na intervju odgovorio knjižničar koji je tamo zaposlen.

⁷ Pojmovi „jedinica građe“ i „svezak“ ovdje se koriste kao istoznačnice.

ispitanik (K3) proširuje pomoćnim oznakama za mjesto ili vrijeme te oznakom knjige za djecu (02.053.2), a ispitanik (K4) najčešće dodaje pomoćnu oznaku za djela na engleskom jeziku. Vezano za predmetnu obradu, dva su ispitanika odgovorila da se ona za stripove ne bi trebala ni provoditi, ali ju unatoč tome provode u manjoj mjeri:

K1: „(...) *Iako stripove ne bi trebalo predmetno označivati, predmetno ih označujemo s generičkom imenicom.*“

K5: „(...) *Koliko je meni poznato stripovi se predmetno ne obrađuju. Selektivno se prate anotacijom. Također, stripovi su sadržajno pokriveni ključnim riječima.*“

Ispitanik (K2) odgovorio je da nema vremena za dodatnu sadržajnu obradu te da pri obradi većinom preuzima zapise iz skupnog kataloga koji ponekad sadrže i predmetne odrednice. Predmetne oznake također preuzimaju i ispitanici (K3 i K5), s tim da je ispitanik (K3) naglasio da:

„(...) *Ne izrađujemo predmetne odrednice za strip, ali ih ima u ponekim preuzetim zapisima u vidu strukturirane predmetne odrednice: Strip.*“

U vidu sadržajnog označavanja dva su ispitanika (K4 i K5) navela da se kod nekih djela koriste i anotacije, no one se najčešće automatski preuzimaju s kompletnim bibliografskim zapisima.

Samo je jedan ispitanik (K4) odgovorio da predmetne oznake za strip stvaraju sami, iako su one prisutne samo kod manjeg broja stripova. Predmetno označuje isključivo stripove nefikcijskog sadržaja, edukativne, biografske i popularno-znanstvene stripove. Poblizje je naveo i da:

K4: „(...) *Stripove koji nisu fikcijski, predmetno označujemo kao i svako drugo nefikcijsko djelo, pronalazimo osnovne teme, ali ovdje dodajemo na tu predmetnu odrednicu i dodatnu predmetnu oznaku za oblik ,stripovi’*“.

Isti se ispitanik (K4) pri označavanju koristi kontroliranim predmetnim odrednicama (npr. *Foucault, Michel, 1926 – 1989 – život i djelo – stripovi*) i slobodno formiranim predmetnim oznakama, tj. tagovima. Ispitanik je kao primjer iz kataloga naveo strip *Perzopolis* i naveo sljedeće tagove koji su mu dodijeljeni: *Iran – mjesto radnje, odrastanje – književna tema, strip, strip (drama), egzil – književna tema, ekranizirano djelo, Teheran – mjesto radnje, islamska revolucija – književna tema, crtani roman*. Ukupno gledano, od pet ispitanika njih troje preuzima zapise, a time i predmetnice, jedan ispitanik stvara svoje, a jedan nije dao odgovor na to pitanje.

Sljedećim pitanjem nastojalo se doznati koja pomagala ispitanici koriste općenito pri sadržajnoj obradi te posebno pri sadržajnoj obradi stripa. Na to su pita-

nje odgovorili svi ispitanici. Navedena pomagala se, na temelju odgovora, mogu svrstati u tri skupine: a) pravilnici i priručnici struke, b) interni dokumenti i c) katalozi (drugih) knjižnica. Među a) pravilnicima i priručnicima struke najviše se koriste UDK-tablice (njih su navela tri ispitanika). Osim njih ispitanik (K4) naveo je da koristi *Pravilnik za predmetni katalog* D. Štrbac i M. Vujić, priručnicima za UNIMARC te brojne druge leksikone i priručnike ovisno o području kojem termin koji normira pripada. Ispitanik (K5) odgovorio je da, uz UDK-tablice, koristi i *Upute za predmetnu katalogizaciju* koje se mogu naći na stranicama Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Nadalje, interne dokumente spomenuo je samo ispitanik (K2) koji je naveo da se u predmetnoj obradi služi, između ostalog, internim popisom predmetnica. Osim do tad navedenih pomagala još se češće koriste katalozi drugih knjižnica, što je odgovor koji su navela četiri ispitanika. Ispitanik (K4) naveo je da, uz domaće kataloge, koristi i kataloge stranih knjižnica:

K4: „(...) često pregledavamo i kataloge knjižnica u zemlji i svijetu – npr. NSK, Library of Congress, Bibliothèque nationale de France, World cat.“

Pri sadržajnoj obradi stripa ispitanici se uglavnom služe istim pomagalima kao i za sadržajnu obradu općenito. Ispitanik (K1) naveo je da se za stripove koristi generički pojam tako da se ne koriste nikakvi interni dokumenti, dok je ispitanik (K3) odgovorio da po potrebi konzultira i mrežna mjesta o stripovima. Ispitanik (K4) naveo je i da se prilikom oblikovanja slobodno formiranih odrednica služi ponajviše odrednicama koje pronalazi na WorldCatu ili u katalogu New York Public Library.

U sljedećem se pitanju od ispitanika tražilo da odgovore čime bi se, po njihovom mišljenju, mogla olakšati sadržajna obrada stripova te postoji li neko pomagalo koje bi im bilo od koristi. Na to su pitanje odgovorila četiri ispitanika, a svi se odgovori međusobno značajno razlikuju. Ispitanik (K1) smatra da ništa ne nedostaje kod predmetne obrade stripova zato što se oni uopće ne bi ni trebali opredmećivati:

K1: „(...) S obzirom na sadržaj i vrstu publikacije stripove ne bi trebali predmetno označivati. Zbog narodne djelatnosti i raznolikih zahtjeva korisnika ipak ih predmetimo, samo generički. Pomagalo u tom slučaju nije potrebno.“

Ispitanik (K3) smatra da je dio sadržajne obrade koji se tiče klasifikacije dobro usustavljen i da nije potrebno ništa dodavati ili mijenjati, te da bi u području predmetne obrade dobro došlo neko pomagalo no ne precizira koje. Također naglašava i važnost provedbe istraživanja o korisničkim očekivanjima te potrebu za promjenom dosadašnjeg pristupa opredmećivanju. Djelomično sličan odgovor pružio je i ispitanik (K4) koji smatra kako je za sadržajno označivanje fikcijskih djela (uključujući i stripove) potrebno prvo definirati i usustaviti pravila po kojima

bi se to radilo. U svom je odgovoru naveo i dokumente pomoću kojih bi se mogao sastaviti funkcionalan model za predmetnu obradu:

K4: „(...) za stvaranje tih pravila tu bi dobro mogao poslužiti npr. dokument Guidelines on subject access to individual works of fiction, drama, etc; pored toga i jasno razrađena pravila Library of Congress vezana uz stripove i fikciju. Osim toga valjalo bi, ako bi se uz to stripovi i žanrovski označivali imati tezaurus žanrova na hrvatskom jeziku, čega za sada nema.“

U posljednjem odgovoru na ovo pitanje ispitanik (K5) odgovorio je da bi mu pri sadržajnoj obradi najviše pomogao stručni djelatnik, odnosno predmetni stručnjak koji bi se bavio izričito tim poslom.

Na pitanje dobivaju li od korisnika povratne informacije vezane za sadržajni/predmetni pristup stripovima, dva ispitanika odgovorila su da nemaju tih saznanja. Među njima, ispitanik (K1) svoj je odgovor obrazložio time da radi u zatvorenoj službi koja nema doticaj s korisnicima te je ponudio svoja dva zaključka:

K1: „(...) 1. s obzirom na posebnu vrstu građe stripove nije potrebno predmetno označivati; 2. specifična vrsta korisnika, točno znaju koji ih naslovi zanimaju.“

Dva su ispitanika navela da nemaju informacije o tome koriste li se korisnici *online* katalogom pri odabiru i pronalasku željenog stripa, stoga su dali odgovore utemeljene na iskustvu i opažanju. Ispitanik (K3) naveo je da se korisnici u potrazi za stripom obraćaju informatoru, a ti se upiti najčešće odnose na autora/crtača stripa, seriju i likove/junake, dok pitanja o sadržaju stripa, temi i sl. gotovo da i nema. Isti je ispitanik objasnio da je uočljivo da čitatelji stripova preferiraju vizualni i taktilni kontakt sa stripom te da često borave među policama sa stripovima u razgledavanju i prelistavanju, što navodi na zaključak da korisnici preferiraju sami tražiti na policama. S ovime se poklapa i odgovor ispitanika (K5) koji je primijetio da korisnici najčešće pretražuju policu u otvorenom pristupu te su pritom izuzetno zadovoljni s izborom, no dodao je i nagađanje da:

K5: „(...) kolegice misle da većina ne pretražuje stripove po sadržaju već unutar serijala.“

Jedan je ispitanik (K2) jednostavno odgovorio da oni korisnici koji stripove traže *online*, uglavnom pretražuju po naslovu ili po autorima. To ide u prilog odgovoru ispitanika (K3) koji je naveo da korisnici za iste kriterije pitaju i informatora.

U posljednjem pitanju u intervjuu ispitanike se tražilo da odgovore smatraju li da je potrebno nešto mijenjati pri trenutnoj sadržajnoj obradbi stripova. Dobivena su ukupno četiri odgovora od kojih se u jednom navodi da nemaju takvih razmišljanja, dok se ostala tri odgovora međusobno potpuno razlikuju. Ispitanik (K1) već je u odgovorima na prijašnja pitanja naveo da stripovi po pravilima knjižni-

čarske struke ne podliježu predmetnom označavanju te smatra da bi tako trebalo i ostati, no prilikom katalogizacije u napomeni (u tagu 302 u UNIMARC-u) strip bi se trebao navesti kao vrsta građe. Ispitanik (K3) navodi da bi se među predmetnim odrednicama za stripove mogla dodati ona za junaka ako se radi o liku koji je poznat i prisutan u serijama, a korisnici ga traže. Ispitanik (K4) smatra da bi:

K4: „(...) bilo dobro, kada bi se za to osigurali uvjeti (ljudstvo, edukacija, informatička podrška, radno vrijeme) predmetno (kontroliranim sustavom) obrađivati fiksijska djela bilo koje vrste, pa tako i stripove.“

Na temelju analize svih odgovora može se zaključiti da je u hrvatskim knjižnicama dio sadržajne obrade koji se odnosi na klasifikaciju i dodjelu UDK-oznaka dobro usustavljen i odgovarajuće potkrijepljen pomagalima te knjižničari pritom nemaju problema. Međutim u odnosu na klasifikaciju, predmetna je obrada (posebice u vidu obrade stripova) prilično zanemarena i neusustavljena. Općenito primijećeno je da stav knjižničara prema predmetnoj obradi naginje prema negativnom, a to proizlazi iz činjenice da opredmećivanje ne smatraju nužnim jer se kroz UDK-oznake dobiva dostatan uvid u sadržaj jedinice građe. Čest je problem i nedostatak zaposlenika i vremena koji bi provodili predmetnu obradu jer se ona smatra procesom koji iziskuje vrijeme koje trenutni zaposlenici ne mogu odvojiti. Na kraju ono što utječe na negativan stav o predmetnoj obradi stripa jest nepostojanje jedinstvenog okvira i sustava pravila prema kojima bi se opredmećivanje trebalo obavljati. Unatoč navedenim problemima, određeni odgovori u intervjuu pokazuju da za predmetnu obradu postoji zainteresiranost, kao i želja za njezinim usustavljanjem i poboljšanjem.

3.4. Zaključci istraživanja

U ovom istraživanju odgovoreno je na dva istraživačka pitanja.

Na prvo pitanje koje glasi *Kakve su postojeće prakse i postupci predmetnoj obradi stripova u odabranim hrvatskim narodnim knjižnicama?* s obzirom na odgovore ispitanika može se zaključiti da su u knjižnicama iz uzorka stripovi u fondu posebno odvojeni (najčešće imaju zasebnu policu) i grupirani prema klasifikacijskoj oznaci, a da je najčešća klasifikacijska oznaka koja se dodjeljuje stripovima 741.5. U nekim se knjižnicama, po potrebi, proširuje pomoćnim oznakama za mjesto, vrijeme nastanka i namjenu. Nadalje, knjižnice iz uzorka kataložne zapise i predmetne oznake za stripove sadržane u njima uglavnom preuzimaju iz drugih kataloga, dok je samostalno stvaranje predmetnica rijetko. Predmetne oznake koje se dodjeljuju stripovima (i većini ostalih vrsta građe) dijele se na dvije vrste: kontrolirane predmetne oznake i slobodno oblikovane oznake (tj. tagovi ili korisničke oznake). Kada je u sam strip uključen predgovor ili pogovor koji govori o stripu

kao temi ili tematizira rad njegovog autora, tada se ti dijelovi predmetno obrađuju i strip dobiva oznake koje se ne odnose na njegovu temu nego na dodane dijelove teksta. Neke knjižnice strip tretiraju kao djelo fikcije pa se stripovi, prema pravilima knjižničarske struke, predmetno ne označuju. Ako je riječ o stručnom djelu, obrađenom u formi stripa, to će djelo dobiti predmetnu oznaku, i to na jednak način kao što se označavaju i ostala nefikcijska djela, ali im se dodaje i predmetna oznaka „strip“. Ispitanici su naveli niz pomagala koja se koriste pri sadržajnoj obradi u hrvatskim knjižnicama, a to uključuje priručnike i pravilnike iz struke (npr. UDK-tablice i *Pravilnik i priručnik za predmetni katalog*), razne leksikone i tezaureuse, kataloge domaćih i stranih knjižnica, a u manjoj mjeri i interne popise predmetnica. Zaključno, predmetna obrada stripova (ali i predmetna obrada općenito) u hrvatskim knjižnicama otežana je zbog nedovoljnog broja zaposlenika i nedostatkom predmetnih stručnjaka, a samim time i nedostatkom vremena za označavanje građe koja ne pripada stručnoj i znanstvenoj literaturi koja oduvijek ima prednost pri sadržajnoj obradi u knjižnicama.

Drugo istraživačko pitanje bilo je: *Iz perspektive knjižničara, postoji li među korisnicima potreba za sustavnijom predmetnom obradom stripova?* Na to se pitanje nije moglo u potpunosti odgovoriti jer ni ispitanici nisu imali podatke koji bi bili relevantni za istraživanje (tj. podatke o pretraživanju kataloga), stoga su sljedeći zaključci doneseni na temelju opažanja koje su ispitanici iznijeli u svojim odgovorima. Prema mišljenju ispitanih knjižničara, predmetnih stručnjaka, korisnici češće sami pretražuju stripove na policama nego putem kataloga, a kada se, prilikom traženja stripova, obraćaju informatoru ili knjižničaru, korisnici najčešće pitaju za autora, serijal ili likove, a gotovo nikad za predmet ili sadržaj.

Iz ovoga se može vidjeti da predmetne oznake korisnicima nisu važne prilikom pretraživanja, no zbog nedostatka podataka iz ovog istraživanja, ti se odgovori ne mogu generalizirati. U ovome se istraživanju nastojala doznati perspektiva knjižničara koji pripremaju oznake koje korisnici kasnije koriste u svojim pretraživanjima te se nastojao ispitati njihov dojam i stav koji su stekli u interakciji s korisnicima. Dakako da je o takvim dojmovima teško donositi objektivne zaključke, ali uvidi mogu poslužiti za usmjeravanje pažnje i na korisničke potrebe, ali i ponašanja pri pretraživanju i traženju informacija o stripu. Iz perspektive knjižničara, ne može se utvrditi postoji li među korisnicima potreba za sustavnijom predmetnom obradom stripa, ali znakovito je da su knjižničari komentirali da korisnici češće posežu za pregledavanjem polica nego za pretraživanjem kataloga, pa tu zasigurno postoji prostor za djelovanje.

4. Zaključak

Kao ustanove kojima je jedna od temeljnih zadaća osiguravanje što lakšeg i bržeg pristupa informacijama, narodne knjižnice trebale bi se pobrinuti da ispu-

njavaju sve uvjete potrebne za postizanje te zadaće. Korisnici danas očekuju da upisivanjem jedne riječi (koja ne mora nužno biti neko osobno ime ili naziv nekog predmeta) lako i brzo pronađu informaciju koja im je potrebna te isto očekuju i od pretraživanja knjižničnih kataloga. Važno je da se knjižnični katalogi prilagode i izađu u susret tim zahtjevima, a to se može postići samo omogućavanjem sadržajnog pristupa građi. Kako bi se omogućio sadržajni pristup stripu u katalogima, potrebno je u pravilno unijeti jedinice građe u katalog, a to se odnosi i na primjerenu sadržajnu obradu koja se sastoji od klasificiranja i predmetne obrade. U hrvatskim knjižnicama djela iz književnosti se ne predmete, a isto je i sa stripovima. Iako stripovi možda nisu na onoj razini popularnosti na kakvoj su bili devedesetih godina prošloga stoljeća, postoje pokazatelji da interes za tu vrstu građe itekako postoji te da se oni nabavljaju u narodnim (i školskim) knjižnicama. Moglo bi se reći da je i broj njihovih čitatelja u stalnom porastu. Iako stripovi u većini narodnih knjižnica čine tek manji dio ukupnog fonda, očekuje se da je i njima omogućen sadržajni pristup koji nije moguć bez prethodne predmetne obrade. Istraživanjem predmetnih stručnjaka koji se bave obradom stripa u odabranim narodnim knjižnicama iz uzorka nastojala se utvrditi postojeća praksa u sadržajnoj obradi stripa i usporediti sličnosti i različitosti u pristupima te probleme na koje nailaze predmetni stručnjaci u hrvatskim knjižnicama pri obradi stripa. Iako su se na istraživanje odazvali svi odabrani ispitanici, zbog malenog uzorka rezultati se ne mogu generalizirati i stoga se ne može reći da dobiveni rezultati pružaju cjelovit uvid u sadržajnu obradu stripa u svim hrvatskim knjižnicama. No dobivena je djelomična slika o praksama i problemima sadržajne obrade stripa na temelju koje se može zaključiti da postoji potreba za sustavnijom sadržajnom obradom te vrste građe. Za cjeloviti uvid bilo bi potrebno provesti opsežnije istraživanje koje bi uključilo sve predmetne stručnjake koji se bave obradom stripa. Istraživanje je pokazalo da je sadržajna obrada stripova u odabranim hrvatskim narodnim knjižnicama ujednačena i usustavljena što se tiče klasifikacije i dodjele UDK-oznaka. U većini knjižnica stripovi su u fondu grupirani pod oznakom 741.5, što odgovara i knjižničarima i korisnicima jer ih okuplja na jedno mjesto. Međutim u predmetnoj obradi stripova ne samo što nedostaju zajednička pravila, već nema ni konsenzusa oko toga predmete li se stripovi uopće ili ne, stoga je uočeno kako se predmetna obrada stripova ne odvija u svim knjižnicama jednako. U slučajevima kada se stripovi opredmećuju, knjižničari kao pomagala koriste kataloge stranih i domaćih knjižnica te pravilnike i priručnike iz struke, a u manjoj mjeri i tezauruse i rječnike, no to pokazuje da postoji potreba za rječnicima prilagođenim hrvatskom jeziku i hrvatskim knjižnicama. Postojanje takvih rječnika i odgovarajućih pravilnika u knjižničarskoj bi zajednici automatski potaklo optimizam za sustavniju predmetnu obradu stripova, ali i predmetnu obradu građe općenito.

Temeljan problem pri obradi stripa jest njegova općenita nedefiniranost. Na strip se, u različitim krugovima, gleda na različite načine: strip kao žanr, strip kao

vrsta građe, strip kao književno djelo ili strip kao umjetničko djelo. Svaki stručnjak i teoretičar ima svoje mišljenje. Utjecaj tih nedoumica na knjižnice velik je jer ni sami knjižničari nisu sigurni kako obrađivati stripove. Predmetna je obrada time dodatno izazvana jer se, prema hrvatskoj knjižničarskoj tradiciji, književna djela u katalogu ne predmete, a konsenzus oko toga je li strip književno djelo i dalje ne postoji. Taj je problem potvrđen i rezultatima dobivenim intervjuom: predmetna obrada stripova provodi se u dijelu knjižnica (iako je u većini njih prilično manjkava i općenito nerazvijena), dok se u ostatku knjižnica strip smatra književnim dijelom i stoga se predmetno ne obrađuje. Iako je uzorak u ovom istraživanju bio mali, može se zaključiti da predmetna obrada stripova na nacionalnoj razini nije usustavljena i ujednačena, ali kako postoji interes za time, trebalo bi se uložiti dodatne napore u razvoj funkcionalnog okvira pravila za predmetnu obradu stripova u hrvatskim knjižnicama. Dodatno, da bi se dobila cjelovita slika te problematike, potrebno je provesti opsežno istraživanje korisnika u kojem bi se ispitale potrebe i navike pri pretraživanju kataloga tijekom posudbe ili traženja informacija o stripu. Budući da je ovo istraživanje poslužilo i kao polazište autorima za buduća istraživanja korisnika, bez kojih perspektive knjižničara o njihovim potrebama nemaju uporište, u budućem radu povezat će se spoznaje o predmetnoj obradi i spoznaje o potrebama korisnika – čitatelja stripova kako bi se donijeli zaključci koji mogu poslužiti kao putokaz ka razvoju dobrih praksi u označavanju stripa. Budući da dio ograničenja na koja nailaze knjižničari u svojoj praksi predmetne obrade stripa leži i u tradicionalnom pristupu u kojem se strip predmetno ne obrađuje, trebalo bi promisliti o toj praksi i ispitati mogućnosti uvođenja promjena i nadogradnji tradicionalnih knjižničarskih praksi.

LITERATURA

- Adamović, N. (2022). Trebaju li narodne i školske knjižnice u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji nabavljati strip? Analiza istraživanja. U: Iva Grković i Tihomir Marojević (ur.). *Strip u knjižnicama: Zbornik radova povodom 145 godina Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci, 15. travnja 2021. godine.* (str. 41–58). Vinkovci: Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci.
- Crawford, J. (2006). *The culture of evaluation in library and information services.* Oxford: Chandos Publishing.
- DeCandido, K. R. A. (1990). Picture this: Graphic novels in libraries. *Library Journal* 115: 50–55.
- Doležal, V. (2006). Predmetna obrada u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu: Povratak načelima. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 49, 2: 33–49.

- Goldsmith, F. (2010). What's in a name: Nomenclature and libraries. In: Robert G. Weiner (ed). *Graphic novels and comics in libraries and archives: Essays on readers, research, history and cataloging*. (pp 185–191). North Carolina: McFarland Publishing Company.
- Gorman, G. E.; P. Clayton (2005). *Qualitative research for the information professional: A Practical handbook*. 2nd edn. London: Facet.
- Grkinić, A.; D. Kos; S. Špiranec (2017). FRASAD i problematična stvarnost sadržajne analize. U: Purgarić-Kužić, B. i S. Špiranec (ur). *Predmetna obrada: Pogled unaprijed: Zbornika radova*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Falk, P.; S. Dennis Hunker. (2010). *Cataloguing outside the box: A Practical guide to cataloguing special collections materials*. Chandos publishing.
- Feldvari, K. (2022). Očemnost (o-čemu-govori-dokument): Prvi korak predmetnog označivanja i njegova upotreba u svakodnevnom životu. *Libellarium* 13, 2: 53–74. <https://doi.org/10.15291/libellarium.3911>
- Functional requirements (2011). Zeng, M. L.; M. Zumer; A. Salaba (eds). *Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): A Conceptual model*. (2011). [pristup: 2022–01–19]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/classification-and-indexing/functional-requirements-for-subject-authority-data/frsad-final-report.pdf>
- Hjørland, B. (1992). The concept of “subject” in information science. *Journal of Documentation* 48, 2: 172–200.
- Hjørland, B. (2001). Towards a theory of aboutness, subject, topicality, theme, domain, field, content ... and relevance. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 52, 9: 774–778. DOI:10.1002/asi.1131
- Holley, R. M.; D. N. Joudrey (2020). Aboutness and conceptual analysis: A Review. *Cataloging & Classification Quarterly* 59, 2/3: 159–185. DOI: 10.1080/01639374.2020.1856992
- ISO 5963 (1985). HRN ISO 5963:2001. Dokumentacija -- Metode analize dokumenata, određivanja njihovih predmeta i odabira odrednica.
- Joudrey, D. N.; A. G. Taylor (2018). *The Organization of information*. 4th ed. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.
- Lasić-Lazić, J. (1998). Sadržajna obradba danas i pravci razvoja. U: Jadranka Lasić-Lazić... [et al.] (eds.). *Predmetna obradba – ishodišta i smjernice: Zbornik radova*. (pp. 23–32). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Lavin, M. R. (1998). Comic books and graphic novels for libraries: What to buy. *Serials Review* 24: 231–45.
- LCSH Introduction (s. a.). [pristup: 2024–01–07]. Dostupno na: <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeLCSH/LCSH40%20Main%20intro.pdf>

- Mejovšek, M. (2013). *Metode znanstvenog istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima*. 2. dopunjeno izd. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Meskin, A. (2009). Comics as literature? *British Journal of Aesthetics* 49, 3: 219–239.
- Mikačić, M. (1996). *Teorijske osnove sustava za predmetno označivanje*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- Munitić, R. (2010). *Strip, deveta umjetnost*. Zagreb: Udruga za popularizaciju hrvatskog stripa ART 9.
- Pravilnik i priručnik za predmetne odrednice (s. a.). [pristup: 2023–12–21].
Dostupno na: <http://ps.nsk.hr/>
- Principles underlying (1999). *Principles underlying subject heading languages*. Maria Ines Lopes and Julianne Beall (eds). München: K. G. Saur.
- Purgarić-Kužić, B. (2012). Predmetna obrada – prilog za bibliografiju. *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 54, 4: 265–286.
<https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/349>
- Sekne, M. (2014). Predmetne odrednice području književnosti u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 57, 1/3: 391–414.
- Smith, C. (2021). Controlled vocabularies: Past, present and future of subject access. *Cataloging & Classification Quarterly* 59, 2/3: 86–202.
- Svenonius, E. (2005). *Intelektualne osnove organizacije informacija*. Lokve: Benja
- Špiranec, S. (2014). Subjektivna paradigma sadržajnog označivanja. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 57, 1/3: 1–14.
- Štrbac, D.; M. Vujić (2004). *Pravilnik za predmetni katalog*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.